

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 5 Sayı: 1 Nisan 2022

ss. 348-365

Makalenin Geliş

Tarihi

19/03/2022

Makalenin

Kabul Tarihi

20/04/2022

Yayın Tarihi

30/04/2022

İSKİLİPLİ ABDÜLKÂDİR BİN İSMÂİL'İN KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİ

Mustafa Ramazan YÜKSEL*

ÖZET

Türk edebiyatında XV. yüzyılda başlayan şerh geleneği, varlığını özellikle Arapça ve Farsça eserlerden yapılan şerhlerle devam ettirmiştir. XVI. yüzyılda klasikleşen bu gelenek, XVIII-XIX. yüzyıllarda artmış ve dilbilim, hadis, fıkıh, astroloji, tıp, edebiyat, hukuk gibi birçok alanda şerhler ortaya konmuştur. Arapçadan en fazla şerh edilen eserlerin başında Kâ'b b. Züheyr'in (24/645?) Hz. Peygamber tarafından affedilmek; Bûsîri'nin (695/1296?) ise hastalığına şifa bulmak umuduyla yazmış oldukları kasideleri gelmektedir. Farklı zamanlarda ve farklı amaçlarla yazılan bu kasideler, ayrı ayrı isimlere sahip olmakla birlikte, aralarındaki birtakım ortaklıklar dolayısıyla *Kaside-i Bürde* olarak ünlenmiştir. Türk İslam edebiyatında oldukça rağbet gören bu iki kaside için manzum veya mensur, çok sayıda şerh kaleme alınmıştır. Bu kasidelerden İmam Bûsîri'ye ait ve asıl adı *el-Kevâkibü'd-dürriye fî medhi hayri'l-beriyye* olan kasideye yazılmış mensur şerhlerden biri de İskilipli Abdülkâdir b. İsmail'e aittir. Şu ana kadar hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmayan bu şerh, Berlin Devlet Kütüphanesi Hs. Or. 4572'de kayıtlıdır. Abdülkâdir b. İsmail bu şerhi, insanların kasideyi anlayabilmelerine ve bu sayede faziletlerinden faydalanabilmelerine vesile olmak, ayrıca Hz. Peygamber'in şefaatine nail olmak amacıyla yazmıştır. Şârihin, ayrıntılı kelime analizleri, beyitlerin müstakil olarak

* Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk İslam Edebiyatı ABD., yukselmr@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1330-9838

okunuşları hakkında verdiği bilgiler ve beyitlerde geçen konularla ilgili anlattığı rivayetlerle kaleme aldığı bu şerh, *Kasîde-i Bürde*'ye yazılmış önemli şerhlerden biridir. Bu çalışmada Ka'b b. Züheyr ile Bûsîrî'nin hayatlarına ve eserlerine kısaca değinilmiş, ayrıca Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinin yazılış sebebi, okunuş sebepleri, bölümlere ayrılması, beyit sayısı ve şerhleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından, eserinden hareketle Abdülkâdir b. İsmail hakkında bilgi verilmiş, eserinin nüsha tavsifi, yazılış sebebi, yazılış tarihi ve şerh metodu hakkında bilgiler verilerek şerh ilim âlemine tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bûsîrî, İskilipli Abdülkâdir b. İsmail, *Kasîde-i Bürde*, şerh.

KASIDE-I BÜRDE COMMENTARY OF ABDULKADIR b. ISMAIL FROM ISKILIP

ABSTRACT

The annotation tradition, which started in the 15th century in Turkish literature, continued its existence, especially with the annotations made from Arabic and Persian works. This tradition, which became a classic in the 16th century, became more intense in the 17th and 18th centuries. In this process, commentaries were put forward in many fields such as linguistics, hadith, fiqh, astrology, medicine, literature and law. The poem that Ka'b b. Züheyr (24/645?) wrote with the aim of being forgiven by the Prophet and the poem that Bûsîrî (695/1296?) wrote in the hope of finding a cure for his illness are among the most annotated works in Arabic. These odes, which were written at different times and for different purposes, have different names, but are known as "Kasîde-i Bürde" due to some commonalities between them. Many commentaries have been written for these two odes, which are very popular in Turkish-Islamic literature, for centuries. One of the commentaries written on the eulogy of Imam Bûsîrî, whose real name is *al-Kevâkibü'd-dürriye fî medhi hayri'l-beriyye*, is Abdülkâdir b. İsmail's commentary. This commentary, about which no study has been found so far, is in the Berlin State Library. It is registered at Hs. Or. 4572. Abdulkadir b. İsmail wrote this commentary so that people can understand the eulogy and benefit from its virtues. He also aimed to attain the intercession of the Prophet. This commentary, written by the poet with detailed word analysis, the information he gave about the independent reading of the couplets, and with the narrations he told about the subjects in the couplets, is one of the detailed commentaries written for Kaside-i Bürde. In this study, Ka'b b. Züheyr and Bûsîrî's lives and works are briefly mentioned. In addition, information about the reason for the writing of Bûsîrî's Kasîde-i Bürde, the reasons for its reading, its division into sections, the number of couplets and its annotations were given. Then, based on his work, information was given about Abdülkadir b. İsmail, the description of his work, the reason for writing, the date of writing and the method of commentary. Thus, the commentary was introduced to the world of science.

Keywords: Bûsîrî, Abdülkadir b. İsmail from İskilip, *Kasîde-i Bürde*, commentary.

GİRİŞ

Şerh kelimesi sözlükte kelime anlamı olarak “açma, yarma”, edebî manada ise “bir kitabın ibaresini yine o lisanda veya bir başka lisanda tafsil ve izah ederek müşkülâtını açma” anlamında kullanılır (Şemseddin Sâmî, 2019: 773). Bir başka edebî tanıma göre de “bir metni lûgat, sarf, nahiv ve belagat kurallarına göre kelime kelime açıklamak ve mümkün olduğunca izah etmek” (Doğan, 1995: 70) olarak açıklanır.

‘Şerh’in bilimsellik boyutu, tarihsel gelişimi, şerh yapacak kişide (şârih) aranacak özellikler gibi birtakım meseleler bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Ancak, Aristo’nun Arapçaya çevrilen *Mâ Ba‘de’t-Tabîa* adlı eserini kırk kez okuduğu hâlde anlayamayan İbni Sina gibi bir âlimin, Farabi’nin bu eseri açıklayan bir kitabını okuyarak anlamadığı noktaları çözümleyebilmiş olması (Çubukçu, 1989: 28) en azından şerhin önemini vurgulaması açısından önemli bir örnektir.

XV. yüzyılda başlayıp XVI. yüzyılda klasikleşen ve XVIII-XIX. yüzyıllarda iyice yoğunlaşan Türkçe şerh geleneğinde, dilbilim, hadis, fıkıh, astroloji, tıp, edebiyat, hukuk gibi birçok alanda verilmiş eserlere şerhler yazılmıştır (Coşkun, 2019:6). Eserleri şerh edilen mutasavvıflar arasında, Türkçe eserler kaleme alan Yûnus Emre (Çelebioğlu, 1998; Tatçı, 2008; Kiraz, 2019) öncü isimlerdendir. Bunun yanı sıra eserlerini Farsça kaleme alan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Ferîdüddin Attâr, Sa’dî-i Şîrâzî, Hâfız-ı Şîrâzî, Molla Câmî gibi ediplerin eserlerine de çok sayıda şerh yazılmıştır. Arapçadan şerh edilen eserlerin başında ise Kâ’b b. Zühreyle Bûsîrî’nin eserleri gelmektedir (Ceylan, 2010: 565-66).

Hız. Peygamber’i anmayı ve anlatmayı âdeta bir ibadet telakki eden müellifler (Sak, 2019: 349), Esmâ-i Nebî, Sîre, Mevlid, Mirâc-nâme, Mu‘cizât-ı Nebî, Gazavât-ı Nebî, Şefâat-nâme, Kırk Hadis, Yüz Hadis gibi türlerde Hız. Peygamber’in güzel ahlakını, örnek kişiliğini, mucizelerini kısaca bütün yönleriyle onu anlatmaya gayret etmişlerdir (Sak, 2014: 93). Kâ’b b. Zühreyle Bûsîrî’nin yaklaşık yedi asır arayla yazmış oldukları ve *Kasîde-i Bürde*¹ ismiyle

¹Kâ’b b. Zühreyle’in kasidesi “*Bânet Su‘âd*” ifadesiyle başladığı için “*Bânet Su‘âd Kasidesi*” olarak da bilinmektedir. Bûsîrî’nin kasidesine de “*Kasîde-i Bürde*, *Kasîde-i Bür’e*, *Bürdiyye*, *Büreyye*” gibi farklı isimler verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Sezer, 1985: 189-92; Şahin, 1997: 42-44). Bu çalışmada da Bûsîrî’nin kasidesi için en yaygın kullanım olan “*Kasîde-i Bürde*” ismi tercih edilmiştir.

ünlenen kasideleri de Hz. Peygamber'i merkeze alan önemli eserlerdendir. Bu iki kaside, muhtevaları ve yazılış hikâyeleri sebebiyle insanlar tarafından çok sevilmiş ve üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen hâlâ okunmaya devam eden kasideler olmuşlardır. Bu çalışmaya konu olan kaside Bûsîri'ye ait olan ve "yaratılmışların en hayırlısını öven inci-yıldızlar" anlamına gelen *el-Kevâkibü'd-düriyye fî medhi hayri'l-beriyye* adlı kasidedir. Bu sebeple Kâ'b b. Züheyr'in kasidesi hakkında kısa bir bilgi ile yetinilecektir.

Kâ'b ile Buceyr, câhiliye döneminin ünlü şairlerinden Züheyr b. Ebû Sülmâ'nın oğullarıdır. Buceyr, Resul-i Ekrem ile görüşüp Müslüman olur. Bunu öğrenen Kâ'b, kardeşini ve Resulullah'ı hicveden bir şiir yazar. Hz. Peygamber de içlerinde Kâ'b'ın da olduğu bazı şairlerin kanlarının helal olduğunu söyler. Buceyr, kardeşine gönderdiği bir mektupla, pişman olup huzura gelirse Resul-i Ekrem'in onu affedeceğini bildirir ve Hz. Peygamber'den af dilemesini tavsiye eder. Kâ'b, kardeşinin bu önerisiyle Medine'ye gelip Mescid-i Nebevî'de bir sabah namazında yüzü örtülü bir şekilde Resulullah'ın huzuruna çıkar. Kendisine, Kâ'b'ın tövbe edip İslâm'ı kabul etmek amacıyla geldiği takdirde, affedilip edilmeyeceğini sorar.

Resul-i Ekrem bu talebin kabul edileceğini söyleyince de yüzündeki örtüyü açar ve kendisini tanıtır. Hz. Peygamber için yazmış olduğu kasidesini okur. Kasideyi çok beğenen Hz. Peygamber, "bürde" adı verilen hırkasını Kâ'b'ın omuzlarına koyarak onu ödüllendirir. Bu olaydan dolayı kasideye "*Kasîdetü'l-bürde*" denildiği gibi, kaside "Bânet Su'âd" ifadeleriyle başladığı için "*Kasîde-i Bânet Su'âd*" diye de bilinir.

Cahiliye döneminin geleneksel şiir anlayışı ile yazılmış olan bu kasidenin nesib bölümünde (1-14. beyitler) Su'âd'ın ayrılığında söz edilir. Tasvir bölümünde (15-35. beyitler) memduha ulaşmak üzere binilen deve tasvir edilir. Medih bölümü ise (43-53. beyitler) özür beyanı ve Hz. Peygamber'le muhacirleri medih olmak üzere iki kısımdan oluşur (Demirayak, 2001: 567). Aruzun basit bahrinde müstefîlün fâ'ilün müstefîlün fâ'ilün kalıbıyla yazılan kasidenin beyitlerinin sırası ve 55-60 arasında değişen sayısı ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır (Ayçiçeği, 2015: 29).

Bu çalışmanın asıl konusunu teşkil eden Bûsîri'nin kasidesi, İslâm dünyasında büyük bir üne kavuşmuş, gerek Arap edebiyatında gerekse Türk İslâm edebiyatında geçmişten bugüne üzerinde en çok çalışmanın yapıldığı eserlerden biri olmuştur.

1. Bûsîrî'nin Hayatı, Eserleri ve *Kasîde-i Bürde'si*

1.1. Hayatı

Tam adı Muhammed b. Saîd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdillâh b. Hayyânî b. Sanhâc b. Mellâl es-Sanhâcî el-Bûsîrî'dir. Lakabı Şerefüddîn, künyesi ise Ebû Abdillâh'tır (Sezer, 1985: 25). 1 Şevval 608'de (7 Mart 1212) Yukarı Mısır'ın Behnesâ şehrine bağlı Behşim'de doğmuştur (Kaya, 1992: 468; Sezer, 1985: 29). Babası tarafından Bûsîrî olduğu için Bûsîrî, annesi tarafından da Delâslı olduğu için Delâsî nisbeleriyle anılmaktadır. Gençlik yılları Delâs'ta geçen Bûsîrî'nin tahsili hakkında ayrıntılı bilgi olmasa da geleneğe göre ilköğrenimi sırasında *Kur'ân-ı Kerîm*'i ezberlemiş olduğu düşünülmektedir. Kahire'ye giderek Şeyh Abdüzzâhir Mescidi'ndeki derslere katılan Bûsîrî, burada İslâmî ilimlerin yanı sıra dil ve edebiyat dersleri de tahsil etmiş, özellikle de hadis ve siyerle meşgul olmuştur (Kaya, 1992: 469).

Vezir Zeynüddin Ya'küb b. Zübeyr'in yanında bir müddet çalıştıktan sonra, hâmisinin bu görevden alınmasıyla (1261) Bilbîs'e gitmiş, orada maliye işlerinde kâtiplik ve muhasiplik yapmıştır. Bilbîs'teki bu görevinin uzun sürmediği 1265 yılında yazdığı bir kasidede, bu tarihte Kahire'de bulunduğunu söylemesinden anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde çocuklara *Kur'ân-ı Kerîm* okutup ezberletmek için Kahire'de bir mektep açtığı, daha sonra bu mektebi kapatarak el-Mahalle şehrine gittiği şiirlerinden anlaşılmaktadır. el-Mahalle'de bacağına kırıldığı ve bundan sonra Sehâ'ya gittiği yine şiirlerinden öğrenilmektedir. Bûsîrî'nin Şâzelî tarikatının kurucusu Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî'ye intisap ettiği ve şeyhin en gözde müritlerinden biri olduğu bilinmektedir (Kaya, 1992: 469). Kısa boylu, nahif bir yapıya sahip olan Bûsîrî, sıkıntılarla dolu bir hayat yaşamıştır. Çocuklarının çokluğu, eşinin hırçınlığı, mesai arkadaşlarının yolsuzlukları onu hep rahatsız etmiştir. Haksızlığa sessiz kalamadığı için uzun süre aynı işte çalışmamıştır. Hayatının sonlarına doğru ise felç olmuştur. Rivayete göre, Hz. Peygamber için yazdığı bir kaside sayesinde bu hastalıktan kurtulmuş olan Bûsîrî, seksen küsur yaşlarında İskenderiye'de vefat etmiştir. Ölüm tarihi için kaynaklarda 1294-95, 1295-96, 1296-97 gibi farklı tarihler bildirilmektedir. Kabri İskenderiye'de kendi adıyla anılan caminin içindeki sağ maksûrededir (Kaya, 1992: 469).

1.2. Eserleri

Bûsîrî'nin eserlerinin tamamına yakını Hz. Peygamber hakkında yazdığı kasideler oluşturur. Bu eserler şunlardır:

Dîvânü'l-Bûsîrî: Şairden sonra bir araya getirilmiş ancak şairin tüm şiirlerini kapsamayan bir divandır.

el-Kasîdetü'l-hemziyye fî medhi'n-nebeviyye: 455 beyitlik bir kaside olup diğer adı *Ümmü'l-kurâ fî medhi hayri'l-verâ*'dır.

Zuhrü'l-me'âd fî vezni Bânet Su'âd: Kâ'b b. Züheyr'in "lâm" redifli kasidesine nazire olarak yazılmış 204 beyitten oluşan bu kasidedir.

el-Muhrec ve'l-merdûd 'ale'n-nasârâ ve'l-yehûd: Yahudilik ve Hristiyanlığa reddiye olarak yazılmış, 284 beyitlik nazım-nesir karışımı bir reddiyedir.

el-Kasîdetü'l-mudariyye fî's-salâti 'alâ hayri'l-beriyye: Evrâd mecmualarında sıkça rastlanan otuz dokuz beyitlik bir kasidedir.

Takdîsü'l-Harem min tednîsi'd-darem: 1256 yılında Medine-i Münevvere'de çıkan yangın dolayısıyla yazılmış doksan sekiz beyitten oluşan bir kasidedir.

Bûsîrî'nin ayrıca **el-Kasîdetü'l-hamriyye, et-Teveşşül bi'l-Kur'ân, el-Kasîdetü'l-Yâ'iyye, el-Lâmiyye fî medhi'n-nebeviyye, el-Lâmiyyetü'l-ûlâ** adlı eserleri de mevcuttur. Bûsîrî'yi şöhretin zirvesine ulaştıran şiiri ise asıl adı **el-Kevâkibü'd-dürriyye fî medhi hayri'l-beriyye** olan ancak sonradan **Kasîdetü'l-bürde** olarak üne kavuşan şiiridir (Kaya, 1992: 469-70).

1.3. Kasîde-i Bürde

1.3.1. Yazılış Sebebi

Bûsîrî'nin, bu kasideyi yakalandığı felçten kurtulmak ümidiyle yazdığı bilinmektedir. Kasidenin, şairin geçirdiği felçten kurtulmasına vesile olduğunu belirten iki farklı rivayet vardır. Söz konusu rivayetlerden birine göre, felç geçirdiğinde bir akşam kendisine şifa vermesi için Allah'a dua eden şair rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Resul-i Ekrem ondan kendisi için yazdığı kasideyi okumasını ister. Şair, "Yâ Resulullah! Ben senin için birçok kaside yazdım, hangisini istersin?" deyince, Hz. Peygamber kasidenin ilk beytini söyler. Bunun üzerine şair kasidesini okumaya başlar, Resulullah da onu sonuna kadar dinler. Bitince de hırkasını (bürde) çıkarıp şairin üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli kısmını sıvazlar. Bûsîrî uykudan uyanınca vücudunda felçten eser kalmadığını görür.

Bu rüya hadisesinin halk arasında yayılmasından sonra kaside, *Kasidetü'l-bürde* olarak üne kavuşur (Kaya, 2001:568). Bir başka rivayete göre ise, felç geçirmeden önce de Hz. Peygamber'e birçok methiye yazan Bûsîrî, felçliyken de bir kaside yazar ve iyileşmek için dua eder. Uyuduğunda rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Hz. Peygamber, mübarek eli ile Bûsîrî'nin alnını sıvazlayıp hırkasını üzerine örter. Uyandığında felçten kurtulduğunu gören Bûsîrî, evden dışarı çıkar. Bu olaydan hiç kimseye bahsetmediği hâlde, yolda rastladığı bir derviş² ona: "Hz. Peygamber'i methettiğin kasideyi bana vermeni istiyorum." der. Bûsîrî, "Hangi kasideyi?" diye sorunca da, "Felçliyken yazdığın kasideyi istiyorum." dedikten sonra şöyle devam eder: "Ben dün bu kasideyi Hz. Peygamber'in huzurunda okunurken işittim. Efendimiz o kadar beğenmişti ki sallanarak dinliyordu. Kasideyi okuyana hırkasını verdiğini gördüm." (Ayçiçeği, 2015: 68).

1.3.2.Okunuş Sebepleri

Kasîde-i Bürde, gerek Hz. Peygamber'in şefaatine nail olabilmek gerekse de çeşitli hastalıklara şifa bulabilmek umuduyla yüzyıllardır yazılıp okunmaktadır. Şairin sevabına ortak olmak isteyen şairler bu şiire nazîreler, tahmisler, taştîrler yazmışlar; hattatlar bu şiiri en güzel şekilde yazıya dökmüşler; çiniciler en güzel mekânları bu kasidenin beyitleriyle donatmışlar; musikişinaslar onu besteleyerek kulaktan kulağa aktarmanın gayretini taşımışlardır. Hasta ve çaresiz insanların nazarında ise bir şiir olma özelliğinden çok dertlere deva umudu hâline gelmiştir (Şahin, 1997: 54).

1.3.3.Eserin Bölümlere Ayrılması

Kasîde-i Bürde, Bûsîrî tarafından bölümlere ayrılmamıştır. Ancak sonrasında bu şiiri şerh edenler ve üzerinde çalışanlar genelde kasideyi on bölüm hâlinde ele almışlardır. Bu bölümler şu şekilde gösterilebilir:

Birinci bölüm tegazzüldür. 12 beyitlik bu bölümde Hz. Peygamber'e duyulan aşk dile getirilir.

İkinci bölümde nefsin arzularından sakınmak, nefse itaat etmemek, işlenir. 16 beyit olan bu bölümde şair, nefesine uyduğunu ve pişmanlığını dile getirir.

Üçüncü bölümde Hz. Peygamber methedilir. Onun ibadeti, zühdü, dünyaya olan meyilsizliği 30 beyit boyunca anlatılır.

² Bazı kaynaklar bu kişiyi "bir derviş, bir sûfi" olarak belirtirken, bazıları da "Ebu'r-Recâ" olarak belirtmektedir. İskilipli Abdülkâdir b. İsmail de, şerhinin mukaddimesinde kasidenin yazılış hadisesinden bahsederken bu kişiyi "Şeyh Ebu'r-Recâ" olarak nakletmiştir (3a).

Dördüncü bölüm 13 beyit olup Hz. Peygamber'in doğumu ve bu doğum sırasındaki olağanüstü hâlleri, kâfirlerin bu olayları gördükleri hâlde anlamamaktaki ısrarları anlatılır.

16 beyitlik beşinci bölümde Allah Resulü'nün mucizeleri anlatılır.

Altıncı bölümde *Kur'ân-ı Kerîm*'in edebî üstünlüğü ve mucizevî yönünden bahsedilir ve 17 beyittir.

Yedinci bölüm 13 beyit olup Hz. Peygamber'in Mi'râc'ı ve sırları hakkındadır.

22 beyitlik sekizinci bölümde Hz. Peygamber'in cihatları, şecaati, ashabın kahramanlıkları anlatılır.

Dokuzuncu bölümdeki 12 beyitte, şair günahlarına tövbe ederek Allah Resulü'nden şefaathalep eder.

Onuncu ve son bölüm ise 9 beyittir. Bu bölümde şair Allah'a arz-ı hâlde bulunup O'nun rahmetine sığınır. Sonrasında da Hz. Peygamber ve ashabına salât ü selâm eder (Şahin, 1997: 47-49).

1.3.4.Eserin Beyit Sayısı

Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinin beyit sayısı ile ilgili bazı karışıklıklar bulunsa da birçok kaynak, eserin 160 beyitten oluştuğu noktasında hemfikirdir. Kasîde üzerine Osmanlı Türkçesiyle yapılan tercüme ve şerhler incelendiğinde, kasîdenin beyitlerinin dua bölümüne kadar aynı sayı ve sırada olduğu ancak dua bölümüne bazı beyitlerin eklendiği görülür. Hz. Peygamber'in teveccühüne mazhar olmak, Bûsîrî'nin sevabına ortak olmak gibi masum arzular içindeki bazı şairler tarafından eklendiği düşünülen bu beyitlerle de beyit sayısının 161-182 arasında değiştiği görülmektedir (Ayçiçeği, 2015: 45-46).

1.3.5.Eserle İlgili Yapılan Şerhler

Tüm İslam edebiyatlarında oldukça rağbet gören bu kasîdeye, ağırlıklı olarak mensur şerhler yazılmış olmakla birlikte, defalarca da tahmîs, tesdîs, tesbî', taştîr kaleme alınmıştır (Kaplan, 2021: 86). Kasîdeye, Abdüsselam b. İdrîs el-Merrâkûşî (ö. 660/1262) ve Ebû Şâme el-Makdisî (ö. 665/1268) tarafından henüz müellifi hayattayken şerhler yazılmıştır (Civelekoğlu, 2020: 14). Türkçe şerhleri de XVI. yüzyılda başlamış olup mevcut tespitlere göre Ankaravî İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsil tarafından 1508'de şerh edilen bu kasîde sonrasında Le'âlî Ahmed b. Mustafâ (ö. 1563) ile Şeyh Sa'dullâh Halvetî'nin ismi tespit edilemeyen bir müridi tarafından şerh edilmiştir (Şahin, 1997: 72-76; Yazar, 2011: 43). Zikredilen bu şerhlerin ardından Türk İslam edebiyatında onlarca kez Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhi kaleme alınmıştır.

Bu şerhler ve haklarında yapılan çalışmalar, bazen yazılan tezlerde veya diğer çalışmalarda açılan ilgili başlıklar altında (Bedeva, 2012: 3-5; Cankurt, 2014: 287-332; Civelekoğlu, 2020: 14-17; İpek, 2021: 17-21; Mermer, 2020: 232-246; Özcan, 2019: 11-15; Sezer, 1985: 239-60; Talal, 2016: 15-25; Taşdemir, 2019: 8-10; Tokdemir, 2017: 25-30), bazen de doğrudan *Kasîde-i Bürde*'ler üzerine yapılan çalışmalarla ilgili araştırmalarda (Kahraman, 1991; Şahin, 1997; Yücel, 2016) zikredilmiştir. Bünyamin Ayçiçeği'nin hazırlamış olduğu *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül* (Ayçiçeği, 2020) ile Hamza Koç'un hazırladığı *Berlin Devlet Kütüphanesi Hs. Or. 5151'de Kayıtlı Kasîde-i Bürde Şerhi* (Koç, 2021) adlı çalışmalar da bu alanda ortaya konmuş son çalışmalardandır.

Daha önceki kaynaklarda adı geçmeyen, hakkında herhangi bir çalışma yapılmamış *Kasîde-i Bürde* şerhlerinden biri de İskilipli Abdülkâdir b. İsmail'e aittir.³ Varlığından Güler Doğan Averbek'in *Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Kataloglanmamış Türkçe Yazmalar Üzerine Tespitler* (Doğan Averbek, 2020: 28) adlı çalışmasıyla haberdar olduğumuz eser ve şârihi burada tanıtılmaya çalışılacak, üzerinde yürütülen doktora çalışmasının tamamlanmasıyla da daha detaylı bilgilerle ilim dünyasındaki yerini almış olacaktır.

2.İskilipli Abdülkâdir b. İsmail ve *Kasîde-i Bürde Şerhi*

2.1.İskilipli Abdülkâdir b. İsmail

Yapılan araştırmalarda şârihin hayatı ve eserleriyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu vesileyle, şârihe ait yeni bir eser veya farklı kaynaklardan ortaya çıkabilecek herhangi bir bilgi bulunana kadar, şârih hakkında bilgi edinebileceğimiz yegâne eser elimizdeki şerhtir. Ancak bu şerhte de şârih hakkında detaylı malumat yoktur.

Şârih, hatime kısmında bu şerhi yazmaya 1268/1852'de başladığını söylemektedir (114b). Mukaddimede ise bu kasideyi meşguliyetinin çokluğuna rağmen tercüme etmeye başladığını ifade etmiştir (2a). Bu bilgilerden yola çıkarak bu tarihte resmî ya da gayıresmî önemli bir görevde olduğu söylenebilir. Bu şerhi ortaya koyabilecek bilgi birikimine sahip olması da, onun bu tarihte ileri bir yaşta olduğunun göstergesi sayılabilir.

³Eser tarafımızdan, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk İslâm Edebiyatı ABD alanında Doç. Dr. Seydi KİRAZ danışmanlığında doktora tezi olarak çalışılmaktadır.

Eserin mukaddime ve hatimesinin, ayrıca beyitlerin gramer kısımlarının şerhlerinin Arapça olması, şârihin Arapçaya ileri derecede vâkıf olduğunu göstermektedir. Beyitlerin anlamlarıyla ilgili olarak anlatılan peygamber, sahabe, âlim ve evliya hayatlarından kıssalar, ayet ve hadislere yaptığı açıklamalar, bazı beyitlerin hangi hastalıklar için ve nasıl okunacağına dair verilen bilgiler de şârihin dinî ve tarihî bilgisine işaret eden unsurlardır.

2.2.Kasîde-i Bürde Şerhi

2.2.1.Nüsha Tavsifi

Berlin Devlet Kütüphanesi Hs.or. 4572'de kayıtlı yazma 117 varaktır. 1b-114b arasında yer alan şerh tamdır. 1a'da kütüphane mührü bulunmaktadır. 1b'de Besmele ile başlayan yedi beyitlik bir manzume, 2a-4a arasında Arapça mukaddime bulunmaktadır. 4a-114a arasında ana metin yer almaktadır. 114b'de kısa bir Arapça hatime bulunmaktadır. 115a-117b arası boştur. Nesih yazı türüyle yazılmış olan eserde okunmaya engel olacak yanık, yırtık gibi herhangi bir yıpranma yoktur. Her sayfada 15 satır olup eserin genelinde derkenarda açıklamalar bulunmaktadır. Yazmadaki asli beyitler harekeli diğer kısımlar harekesiz yazılmıştır.

2.2.2.Yazılış Sebebi

Şerhlerin yazılma sebepleri olarak; a) Yazarın, düşünce ve ifade gücünü kullanarak ince manaları öz ve yoğun bir şekilde dile getirdiği hâlde, okurun bu hususta yazarla aynı kabiliyette olmadığı için anlatılmak isteneni kavrayamaması, b) Zaten bilindiği veya başka bir ilim dalını ilgilendirdiği düşüncesiyle birtakım ön bilgilerin verilmemesi, c) Lafzın birden çok anlama gelebilecek şekilde mecazlı ve kinayeli olarak yazılmış olması gösterilebilir (Yazar, 2011: 60).

Abdülkâdir b. İsmail de eserin başındaki Arapça mukaddimedede şerhi yazma sebebi olarak bu bağlamda açıklamalar yapmıştır. Şârih, bu meşhur kasidenin lafızlarının muğlak, anlam bağlantılarını kurabilmenin zor olduğunu ve herkesin onun manalarını anlayamayacağını ifade etmiştir. Oysa duaların, evrad ve ezkarın etkilerinin zuhurunun, anlamlarının da mülâhazasıyla zihni toplayacağını, bu Arapça ibarelerle ve özellikle de bu kapalılıkla bunun pek mümkün olmadığını belirten şârih, bu kasidenin faydalarının herkese ulaşmasına vesile olabilmek için onu tercüme ettiğini söylemiştir (2a).

Ayrıca hatime kısmında belirttiğine göre şârih, bu şerhe başladığında peş peşe türlü imtihanlara uğramıştır. ... فانسب إلى ذاته beytine geldiğinde de iki bacağına bir hastalık âriz olmuş ve onu yatağa bağlı kılmıştır. Bu derdine doktorlardan çare bulamayan şârih, nihayetinde iki bacağına bu kasideyi okuyarak ve Hz. Resul vesilesiyle Allah Teâlâ'dan şifa dileyerek sıkıntısından kurtulmuştur (114b). Birçok araştırmacının, İmam Bûsîrî'nin kasidesinin aslında yazılış amacı/hikâyesi sayesinde şöhrete kavuştuğu ve şöhretini yine bu sayede koruduğu düşüncesinde hemfikir olduğu düşünüldüğünde, şârihin başından geçen bu olayın da eserine ayrıca kıymet kazandırdığını söylemek gerekir.

2.2.3. Yazılış Tarihi

Esere yazılan Arapça hatimedden öğrenildiğine göre, eser 1268/1852 yılında yazılmaya başlanmış ve Zil-hicce ayının Salı günü kuşluk vaktinde tamamlanmıştır (114b).

2.2.4. Bölümleri

Bûsîrî tarafından bölümlere ayrılmadan kaleme alınan *Kasîde-i Bürde*, sonrasında bu şiiri şerh edenler ve üzerinde çalışanlar tarafından genelde on bölümde ele alınmıştır. Abdülkâdir b. İsmail de bu usulü benimsemiş ve şerhini yazarken bu bölümleri Arapça olarak şu şekilde başlıklandırmıştır:

1. El-faşlü'l- evvel fi's-su'âl 'an keyfiyeti'n-nefsi (1-12. beyitler) (4a),
2. El-faşlü's-ş-şânî fi-aḥvâli'n-nefsi ve men' i- hevâhâ (13-28. beyitler) (10a),
3. El-faşlü's-ş-şâliḡ fi-medḡi'n-Nebî 'aleyhi's-selâm (29-58. beyitler) (24a),
4. El-faşlü'r-râbi' fi-zıkr-i mevlüdihi' aleyhi's-selâm (59-84. beyitler) (46a),
5. El-faşlü'l-ḡâmis fi-zıkr-i bereket-i du' â'ihî 'aleyhi's-selâm (85-87. beyitler) (69a),
6. El-faşlü's-sâdis fi-vaşfi'l-Ḳur'ân (88-104. beyitler) (72a),
7. El-faşlü's-sâbi' fi-zıkr-i mi' râci'n-Nebî 'aleyhi's-selâm (105-117. beyitler) (83b),
8. El-faşlü's-ş-şâmin fi-zıkr-i cihâdi'n-Nebî 'aleyhi's-selâm (118-140. beyitler) (92b),
9. El-faşlü't-tâsi' u fi'l-istiḡfâri ve'l-istişfâ' (141-151. beyitler) (105a),
10. El-faşlü'l-'âşir fi'l-vesîleti bi-câhîhi' aleyhi's-selâm (152-161. beyitler) (110b).

2.2.5. Şerh Metodu

Eser genel şerh metoduna göre kaleme alınmıştır. Önce asıl metin (beyit) verilmiş; sonra bu metnin lugat manası, gramer yapısı irdelenmiş; ardından da genel manası açıklanmıştır. Eğer şerhi yapılan beytin müstakilen şifa niyetine okunması söz konusuysa bu konuda da bilgiler verilmiştir. Bazı beyitlerde, beytin konusuyla ilgili birtakım olay veya menkıbeler anlatılmış, bazı beyitlerden sonra da soru-cevap yöntemiyle açıklamalarda bulunulmuştur.

On bölüm hâlinde ele alınan şerhte, bölüm başlıkları bölümün ilk beytinden önce parantez içinde Arapça olarak yazılmıştır. *Kasîde-i Bürde*'nin aslî beyti tek satırda harekeli Arapça ile verilmiş, ardından verilen bu beyitte geçen kelimelerin tahlilleri yine Arapça olarak yapılmıştır.

Şârih beyitlerin kelime tahlil kısımlarında oldukça detaylı açıklamalarda bulunmuştur. Birinci beyit ve beytin kelime tahlil kısmı şu şekildedir:

E min tezekkürî cîrânin bi-zî-Selemi

Mezecte dem'an cerâ min mukletî bi-demi

“Hemze” istifham içindir. “Min” harfi “mezecte” fiiline bağlıdır, hasr için öne alınmıştır. “Tezekkür”; zâl'in kesresi ile lisanen zikir, dammesi ile de kalbi zikir için kullanılır. Bu kelime mef'ûlüne muzâftır, fâ'ili de mahzûftur. O da “kâfu'l-hitâb”dır, yani senin hatırlaman. “Cîrân”, “câr” kelimesinin çoğulu olup ‘evi evine yakın olan kimse’dir. Burada komşulardan maksat mecaz yoluyla sevgilidir. “Bi-zî-Selem”deki “bâ” harfi “fî” anlamındadır. Zarfı müstekar “cîrân”ın sıfatıdır. “Zî” sahib manasındadır, “Selem” ise Mekke ile Medine arasındaki vadide bulunan bir ağaç ismidir. “Mezc” karıştırmak demektir. “Dem’u” kelimesi gözden akan tuzlu bir su demektir. “Cerâ” akmak demektir, “min” harfi “cerâ”ya bağlıdır. “Mukle” gözdeki siyah ve beyaz demektir (4a). “Bi-demin” “mezecte”ye bağlıdır. “Dem’u”, “mukle” ve “dem” kelimelerindeki tenvinler muzâfun ileyhten -ki o kâfu'l-hitâbdır- ıvazdır (4b).

Yapılan bu tahlillerden sonra “vehâsıl-ı mânâ el-beyt” veya “fehâsıl-ı mânâ el-beyt” gibi ibarelerle başlayan bölümlerde beyitler, Türkçe olarak izah edilmiştir. Birinci beytin bu kısmı şu şekildedir:

Fehâsıl-ı ma'nâ el-beyt bi't-Türkî: Eyyetühe'n-nefs! Gözyaşını dem ile maḥlûṭ olarak aḳıddıñ. Menşe'-i ḥünñ nedür? Kân-ı nâzım menşe'-i ḥünñdan tecâhül idüp *men 'arefe nefse feḳad 'arefe rabbe*⁴ ḥadîş-i şerîfine ittibâen te'arruf ve teyaḳḳun ḳaşd eyledi. Ya'nî ey nef! Mâiyyet-i

⁴ “Nefsini bilen Rabb'ini bilir.” (Aclûnî, 2021: 52-53).

hüniñ nedür? Ol ağacıñ şāhibi olan māhbūbūña Reşūl-i ‘aleyhi’s-selāmdur. Mekke-i mükerremeye mürūr vaqtinde ol mekānda vāki‘ Selem ağacına uğrayup şecerinñ gölgesinde istirāhat iden zāt-ı muhterem ‘aleyhi’s-selām maħbūbı tezeküründen mi gözyaşını dem ile aķıddıñ? (4b).

Eğer şerhi yapılan beytin müstakilen şifa niyetine okunması söz konusuysa, açıklama kısmında bu konuda da bilgiler verilmiştir. Örneğin beşinci beyitte, beytin özelliğiyle ilgili şu bilgiler verilir:

...Bu beytiñ hāşşası, bir şahşa elem ve kederden qalbinde darlık ve ‘usret ola. Hurūf-ı muķatṭa‘ ile bu beyti bir elmaya yazup yese qalbinden ol şahsıñ darlık gider. Daħı bu beyti bir şıracaya yazup şu ile yıķayup içse qalbinden darlık gider, dimişler (6b).

Bazı beyitlerde, bahsi geçen konuyla ilgili tarihî olaylar, kıssalar veya menkıbeler anlatılmıştır. “Rivāyet olunmuş ki..., Hikāyet olunmuş ki...” gibi ibarelerle başlayarak anlatılan bu hikāyelerin veriliş sırasında herhangi bir düzen yoktur. Örneğin; ilk 18 beyitte herhangi bir rivayet anlatılmazken, 18-33. beyitler arasındaki on dört beytin dokuzunda rivayetlere yer verilmiş, bu durum sonrasında da bu şekilde bazen sık bazen aralıklı olarak devam etmiştir. Şārihin bu tutumundan, rivayetleri vermekteki maksadının anlatımdaki yoğunluğu kırmaktan ziyade konuyu akılda kalıcı kılmak olduğu anlaşılmaktadır. Şerhte anlatılan hikāyelerden birine örnek verilecek olunursa, nefse hākim olmanın gerekliliğinden bahseden on dokuzuncu beyitte, beyte dair açıklamaların ardından şu olaylar anlatılmıştır:

... İbrāhīm b. Şeybāndan hikāyet olunmuş ki: İbrāhīm bin Şeybān dimiş: Kırk sene nefis mercimek istedi lākin alma[ğa] gitmedi. Kırk sene sonra mercimek alma[ğa] gitti. Andan yedim taşra çıkdım idi. İçi tolu şişeler gördüm. Sirke zann etdim. Bize didiler sirke degildir. Bil ki şerābdur. (14a) Daħı şu küplerdeki de şerābdur. Biz ol küplerde olan şerābları döküdük. Şerābcılar sultāniñ emriyle dökdi zann idüp sükūt etdiler. Şoñra kendi ihtiyārımız ile döküdüğimizi fehm idicek bizi İbn Toluna götürdiler. İki yüz tayaķ urup bizi zindāna atdılar. Bir müddetden şoñra Ebū ‘Abdu’llāh Mağribī şefā‘at idüp bizi zindāndan ihṛac etdi. İbn Tolun, “Niçün şarāblarımızı döküdün?” didi. Biz didük: Bir yeyim mercimege iki yüz tayaķ yidük. Nefsiñ hevāsına uyduğumuz ecilden. İbn Tolun, “Öyle oldu ise meccānen hālāş oldıñ.” didi.

Serī es-Şakatī hazretlerinden rivāyet olunmuş ki: “Otuz sene yāhud kırk sene nefsim bir kerre bekmez banmaķlığı istedi. Lākin nefse tābi‘ olup virmedim, nefsi hevāsından men‘ etdim.” dimiş.

Ebū Türāb en-Naħşebīden rivāyet olunmuş ki: Nefsim bir kerre yumurta istedi. Hāl bu ki ben de seferde idim. Bir köye döndüm. Ehl-i kārī hırsız ararlar imiş. Bu ādem bizim aradığımız diyüp yetmiş kamaçı urdılar. Şoñra bizi bildikde ‘özü dilediler. ‘Kusūra nazar itmeyesiñiz, bilmedik.’

diyerek içinden birisi bizi hânesine götürdi, ekmek yumurta getürdi. Ey nefis! Yetmiş çamçı yedikden sonra iştihâ etdigiñ yumurtayı ekl it (14b) didim, dimiş.

Dağı hikâye olunmuş ki: Milk-i ‘azîmden biriniñ ‘âdeti ramâzân ayı geldiği vaqt ikindiden sonra her gün tavul zurna çaldurur imiş. Sürür ile ahşam idüp açlık ve şusuzluğu bilmemek için ikindiden sonra açlık ve şusuzluk ziyâde olduğu ecilden bu hâlde iken bir şeyh ol beldeye gelüp melikiñ hâline vâkıf olıcak. Şeyh nefesine diyor: “Ben bu münkiri def iderüm ve meliki gâfletten ikâz iderüm. Ahşam vaqti iftâr vaqti ve rahmet ve mağfîret vaqtidür. Müslim olana rahmet vaqtinde harâm ile meşgûl olmağ lâyıq degildir. Münkiri def vâcibdür.” diyerek şeyh melikiñ serâyına dâhil olup çalıcıları darb ve âlet-i lehvlerini kırıyor. Melik bu hâle nazar idüp gâzaba geliyor. Huddâmlara emr idüp şeyhi huzûruna ihzâr birle: “Yâ şeyh! Münâsib olmayan fi‘li niçün işlediñ?” diyor. Şeyh diyor ki: “Bizler münkiri def le me‘mûrlarız.” Melik diyor: “Benden korkmaz mısın yâ şeyh?” Ol vaqitde şeyh diyor: “Senden işâbet iden zarara biz şabr ideriz. Nitekim Te‘âlâ buyurdi: ⁵مَا أَصَابَكَ الْآيَةُ Bil ki senden yâ melik ben hiç korkmazam. Zirâ sen benim kölemiñ kölesisin.” diyor. Melikiñ ekâbirleri, “Heyhât! (15a) Şeyhiñ ‘aqlı zâyî’ olmuş.” diyorlar. Şeyh, “Benim ‘aqlım zâyî’ olmadı. Haqîkatde benim kölemiñ kölesi.” diyor. “Zirâ insân iki nev‘ üzerinedir. Bir nev‘ i nefsin üzerine gâlib olup her çankı ‘ibâdet olsa nefse işledir ve bir nev‘ i nefis kendi bedeni üzerine gâlib ve vâlî olmuşdur. Ey melik sen çankısındansın?” diyor. Şeyh su‘âl idicek melik tefekkür idüp “Nefis benim üzerine gâlib oldı.” diyor. Şeyh, “Nefis benim kölemdir ey melik, sen de nefsiñ kölesisiñ. Öyle olıcak sen benim kölemiñ kölesisiñ.” diyor. Melik şeyhe teslim olup tevbe idiyor ve şeyhi mürşid idiniyor (15b).

Şârih, bazen kullandığı yabancı kelimelerin Türkçe karşılıklarını kelimenin hemen altında belirtmiştir. Örneğin 3. beytin açıklamasında geçen Arapça “gâzâl” ve “raqq” kelimelerinin altına, aşağıda parantez içinde verilen anlamları yazılmıştır:

... Dağı bu üç beyti gâzâl (geyik yavrusu) raqqına (ince deri) yazup lisânında rekâket olan kimesneniñ... (5b)

Şârihin, açıklamalarda geçen bazı ayet ve hadislerin manalarını derkenarda verdiği görülür. Bunu yaparken dipnot usulüne benzer bir yol izlemiş, metin içinde ilgili yere koyduğu işaretin aynısını derkenarda da koyarak açıklamalar yapmıştır. Örneğin 11. beytin açıklamasında verdiği bir hadisin başına “hâ-i resmiye (°)” işareti koymuş derkenarda da aynı işaret ile manasını vermiştir. Bahsi geçen hadis ve açıklaması şu şekildedir:

... Bu beyitte *hubbuke’s-şey’e yu‘mî ve yuşimmu*⁶ hadîs-i şerîfine işâret vardur. Derkenar: “Ya‘nî seniñ bir şey’e muhabbetiñ seni a‘mâ ve şağır ider.” (9b).

⁵Derkenarda bu ifadenin manası şu şekilde verilmiştir: “Ey habîbim! Size işâbet iden ibtilâ’ya şabr idiñiz.”

⁶Bir şeyi sevmen, gözü kör, kulağı sağır eder.” (Aclûnî, 2021: 252-254).

Şerhte hem kelime tahlilleri yapılmış hem de beyitlerin Türkçe manaları verilmiştir. Bunun yanında beyitlerin okunuş özellikleri gibi ayrıntılar izah edilmiş, ayrıca konuyla ilgili birtakım rivayetlerle de anlatım zenginleştirilerek anlatılanların kavranması ve akılda kalıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Metin içerisinde kelimelerin hemen altlarına veya derkenara yapılan açıklamalar da şârihin klasik şerh usulüne bağlı kaldığını gösteren ayrıntılar olarak kabul edilmelidir. Şerh, özellikle hacmi ve diğer özellikleriyle *Kasîde-i Bürde*'nin önemli ve ayrıcalıklı şerhlerinden biri sayılabilir. Üzerinde yürütülen çalışma tamamlandığında şerhin kelime kadrosu, dili ve üslubu, kaynakları vd. hususlardaki bilgiler de açıklığa kavuşacaktır.

SONUÇ

Mısırlı bir Arap âlim olan Bûsîrî'nin, hastalığına şifa bulmak amacıyla yazmış olduğu kasidesi, daha müellifi hayattayken şerh edilmeye başlanmış ve tüm İslam edebiyatlarında oldukça yoğun rağbet görmüştür. İnsanlar gerek Hz. Peygamber'in şefaatine nail olmak gerekse hastalıklarına şifa bulmak amacıyla yüzyıllardır bu kasideyi okuyup yazmışlardır. İnsanların, kapalı ifadelerini anlayıp faziletlerinden faydalanabilmelerine vesile olabilmek amacıyla bu kasideye şerh yazan kişilerden biri de İskilipli Abdülkâdir b. İsmail'dir. Şârih hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamakla birlikte, eserinden hareketle 19. yüzyılda yaşamış, Arapçaya ve dinî bilgilere vâkıf bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Şârihin kaleme aldığı eser, ayrıntılı kelime tahlilleri ve Türkçe izahın yanında, beyitlerin müstakil okunuşlarıyla ilgili bilgiler de vermektedir. Ayrıca beyitlerde bahsi geçen konularla ilgili anlatılan rivayetler; bazı kelime, ayet veya hadislerle getirilen açıklamalar da şerhin özellikleri arasındadır. Eser bu hâliyle *Kasîde-i Bürde*'nin önemli şerhlerinden biridir. Ayrıca şârihin şerhi yazdığı sırada iki bacağından hastalanıp bu kaside vesilesiyle şifa bulması da şerhini ilginç kılan manidar bir durumdur. Netice itibarıyla bu çalışmayla *Kasîde-i Bürde*'nin daha önce bilinmeyen bir şerhi hakkında bilgiler verilmiş ve eser içinden kısmi tahliller sunulmuştur. Şerhle ilgili daha ayrıntılı bilgiler, eser üzerinde sürdürülen çalışmanın tamamlanmasıyla net olarak ortaya çıkarılacaktır.

KAYNAKÇA

Abdülkâdir b. İsmail. *Kasîde-i Bürde Şerhi*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Hs. Or. 4572.

- Aclûnî, (2021). *Keşfü'l-Hafâ*, (Çev: Mustafa Genç), İstanbul: Beka Yayınları.
- ALBAYRAK SAK, Vesile (2014). “Şemseddin Sivâsî'nin Kaside-i Bürde Tercümesi”, *Turkish Studies*, Sayı 9, s.s. 91-110.
- ALBAYRAK SAK, Vesile (2019). “Esâsî'nin Kaside-i Bürde Tercümesi”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, s.s. 343-363.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2015). “Bûsîrî (ö. 696/1297 ?)'nin Kasidetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15, s.s. 27-102.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2020). *Necîb Efendi'nin Kaside-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül (İnceleme-Tevessülle Karşılaştırma-Metin)*, İstanbul: DBY Yayınları.
- BEDEVA, Abdullah (2012). *Alauddin Ali b. Muhammed el-Bistâmî Musannifek'in Kaside-i Bürde Şerhi'nin Tahkiki*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- CANKURT, Hasan (2014). *Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve “Miftâhu's-Sa'âde” Adlı Manzûm Kaside-i Bürde Şerhi*, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- CEYLAN, Ömür (2010). “Şerh”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 38, s.s. 565-68.
- CİVELEKOĞLU, Zekeriya (2020). *Hayruddin Hızır b. Mahmûd b. Ömer El-Merzifonî El-Atûfî ve Şerh-u Kasîdeti'l-Bürde Adlı Eserinin İnceleme ve Tahkiki*, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- COŞKUN, Alperen Bedirhan (2019). *Mollâ Husrev'in Şerh-i Kaside-i Muhrika'sı (İnceleme- Tenkitli Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1998). *Yûnus'un Şiirleriyle İlgili Şerhler*, İstanbul: Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları.
- ÇUBUKÇU, İbrahim Agâh (1989). *İslâm Düşünürleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- DEMİRAYAK, Kenan (2001). “*Kasîdetü’l- Bürde*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 24, s.s. 566-68.
- DOĞAN AVERBEK, Güler (2020). “Berlin Devlet Kütüphanesi’nde Bulunan Kataloglanmamış Türkçe Yazmalar Üzerine Tespitler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* Sayı 24, s.s. 1-40.
- DOĞAN, Muhammet Nur (1995). *Metin Şerhi Üzerine*, İstanbul: Yedi İklim Yayınları.
- İPEK, Muhammed Resul (2021). *Ruşçuklu Mehmed Hayrî’nin Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi ‘Hediye’ (İnceleme-Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.
- KAHRAMAN, Bahattin (1991). “Bûsîrî’nin Kasîde-i Bürde’si Etrafında Yazılmış Türkçe Eserler”. *S. Ü. Fen-Ede. Fak. Edebiyat Dergisi*, Sayı 6.
- KAPLAN, Yunus (2021). “Fazlî ve Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Ssayı 25, s.s. 66-89.
- KAYA, Mahmut (1992). “*Bûsîrî, Muhammed b. Saîd*”. TDV İslam Ansiklopedisi, C. 6, s.s. 468-70.
- KAYA, Mahmut (2001). “*Kasîdetü’l-Bürde*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 24, s.s. 568-69.
- KİRAZ, Seydi (2019). “Türk Edebiyatında Şerh Geleneği ve Şârihi Bilinmeyen Bir Yûnus Emre Şerhi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 33, s.s. 263-92.
- KOÇ, Hamza (2021). *Berlin Devlet Kütüphanesi Hs. Or. 5151’de Kayıtlı Kasîde-i Bürde Şerhi*, İstanbul: DBY Yayınları.
- MERMER, Kenan (2020). *Klasik Şerh Geleneğinde Üslûp Kasîde-i Bürde Örneği*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZCAN, Ayşe (2019). *Nazîfî İsmail Akhisârî ve Manzum Kasîde-i Bür’e Tercümesi: İklîdü’s-Saâde*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- SEZER, İsmail Hakkı (1985). *İmam Bûsîrî ve Bürde'si*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (1997). *Kaside-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümelere*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, (2019). *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- TALAL, Hussein Abdulameer Talal (2016). *Sadullah Halveti'nin Şerh-i Kaside-i Bürdesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- TAŞDEMİR, Mine (2019). *Sa'du'llâh Halveti'ye Atfedilen Anonim Kaside-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- TATCI, Mustafa (2008). *Yûnus Emre Şerhleri*, İstanbul: H Yayınları.
- TOKDEMİR, Ferda (2017). *Erzurumlu Hasan Fehmi Efendi ve Kaside-i Bürde'yi Şerh Yöntemi*, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- YAZAR, Sadık (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme Ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- YÜCEL, Yusuf İbrahim (2016). "Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmi Çalışmalar", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, s.s.86-106.